

До спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ВІДГУК

**офіційного опонента - доктора юридичних наук, доцента,
голови Київського окружного адміністративного суду
Олега Вікторовича Басая
на дисертацію Ульянової Галини Олексіївни
«Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав
інтелектуальної власності від плагіату»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі
спеціальності 12.00.03 - цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право**

Актуальність обраної теми дисертації. На сучасному етапі суспільного розвитку відбувається глобальна трансформація соціальних відносин, викликана значним розвитком інформаційних технологій, які суттєво впливають на економіку, політику та соціальну сферу. З одного боку, в умовах розвитку і впровадження інформаційних технологій розширяється доступ людей до інформації, що сприяє реалізації права індивіда на свободу інформації. З іншого боку, спрощення доступу фізичних осіб до різних результатів інтелектуальної, творчої діяльності призводить до збільшення порушень прав та інтересів творців, винахідників, їх правонаступників.

Важко переоцінити наявність і роль творця в створенні не тільки інтелектуальної власності як такої, але і в існуванні сфери інтелектуальної власності взагалі. Розвиток національної творчості не має перспектив, якщо не існує процес підготовки фахівців, здатних до творчої праці, і автору не гарантована винагорода за його особисту творчу працю та надійний захист прав інтелектуальної власності.

В Україні вживаються постійні заходи, спрямовані на удосконалення правового та організаційного забезпечення розвитку сфери інтелектуальної

власності. Не припиняється законотворчий процес, метою якого є приведення національного законодавства у відповідність до міжнародних та європейських стандартів, а також урегулювання відносин інтелектуальної власності з урахуванням змін, які відбуваються у сфері використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Разом з тим, нагальною залишається проблема організаційного забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, зокрема в судовому порядку. Попри багаторічні дискусії щодо необхідності посилення судового захисту, в Україні так і не створено спеціалізованого суду з інтелектуальної власності. Окремі категорії справ про оскарження рішень органів державної влади у зв'язку з неузгодженістю положень чинного законодавства розглядаються в порядку адміністративного та господарського судочинства, що перешкоджає формуванню єдиної практики застосування законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Урізноманітнення способів неправомірного використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності обумовлює необхідність проведення комплексних наукових досліджень, спрямованих на визначення їх сутності, особливостей, заходів щодо їх припинення та запобігання.

Одним із особливих порушень прав інтелектуальної власності, яке попри свою небезпечність, не отримало комплексного наукового дослідження, є плагіат.

В переважній більшості випадків за умови виникнення спору щодо привласнення авторства на об'єкт інтелектуальної власності вирішити питання без проведення відповідних експертиз не вбачається можливим. З однієї сторони, збіги в об'єктах різних творців можуть мати випадковий характер, оскільки будуть результатом творчої діяльності кожного із них. З іншої – плагіатор може несуттєво змінити твір таким чином приховуючи факт неправомірного запозичення. Крім того на практиці дедалі частіше з метою уникнення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності

плагіатори намагаються видати факт плагіату за пародію та інші похідні твори.

Попри широке висвітлення випадків виявлення плагіату у різних наукових роботах, результатах творчої діяльності, на монографічному рівні у сучасній науці цивільного права проблемні питання захисту прав інтелектуальної власності від плагіату не висвітлювались.

У зв'язку з цим, звернення Ульянової Г.О. до дослідження проблемних питань захисту прав інтелектуальної власності від плагіату має важливе теоретичне та практичне значення та відповідає потребам сьогодення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах плану науково-дослідної теми кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Правові проблеми захисту авторських та суміжних прав від контрафакції, піратства та плагіату» (державний реєстраційний № 0112U000693), а також плану науково-дослідної роботи кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права «Проблеми захисту права інтелектуальної власності в мережі Інтернет» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011-2015 роки «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний №0110U000671).

Відповідно до сформульованої мети дисертаційного дослідження полягає у визначенні концептуальних засад цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату, вирішенні найбільш важливих теоретичних проблем, пов'язаних із визначенням сутності та особливостей прояву плагіату в різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності, а також формулюванні пропозицій щодо удосконалення національного цивільного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності, автором вдало визначено основні завдання.

Об'єкт та предмет дослідження відповідають темі дисертаційної роботи.

Теоретичну основу роботи склали роботи відомих вчених у сфері теорії держави і права, цивільного права, права інтелектуальної власності. Перелік використаних джерел (499 джерел) свідчить про ґрунтовний аналіз основних наукових досліджень, які провів дисертант під час написання дисертаційної роботи, що дозволило визначити коло недостатньо висвітлених проблем, розглянути різні наукові підходи до розкриття сутності окремих юридичних категорій, а також сформулювати слушні висновки та пропозиції.

Заслуговує на увагу приділення автором належної уваги аналізу матеріалів судової практики Європейського суду з прав людини, рішення Конституційного Суду України, а також районних, апеляційних судів України, які склали емпіричну базу дисертаційного дослідження.

Новизна дослідження та одержаних результатів. Дисертаційна робота Ульянової Г.О. є першою у вітчизняній науці цивільного права комплексною роботою, в якій сформульовано висновки та пропозиції, які характеризуються науковою новизною, виражають позицію автора, є достатньо повно обґрунтованими.

Серед основних висновків та пропозицій, які вирізняються науковою новизною слід відзначити такі.

В першу чергу слід відзначити запропонований автором концептуальний підхід до бачення плагіату як складного явища у сфері права інтелектуальної власності, що може розглядатися: 1) як порушення авторських прав творця первісного тексту; 2) як зловживання правом на творчість особою, що вчиняє плагіат; 3) як порушення прав споживачів інтелектуальної, творчої діяльності; 4) як порушення етики творчості, професійної діяльності; 5) як порушення публічного правопорядку (інтересів суспільства та держави) – у випадках, коли авторству надається суспільне значення (с. 4-5 автореферату; с. 9 дисертації).

Важливе значення для розробки комплексної програми боротьби з плагіатом у всіх сферах інтелектуальної, творчої діяльності має визначення

основних цілей та напрямів правової політики цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності.

Слід позитивно оцінити приділення автором належної уваги удосконаленню категоріального апарату сучасної науки цивільного права та права інтелектуальної власності. Зокрема автором вдало сформульовано визначення привласнення авторства як навмисних неправомірних дій, спрямованих на формування будь-яким способом уявлення про належність авторства на об'єкт інтелектуальної власності (або його охороноздатну частину) особі, яка не брала творчої участі у його створенні (с. 5 автореферату); уточнено визначення примусу до співавторства (с. 7 автореферату), запропоновано авторське визначення цивільно-правового захисту у широкому значенні.

Сформульовані автором пропозиції спрямовано також на удосконалення законодавчих дефініцій. Зокрема, автором внесено слушні уточнення категорії «академічний плагіат», яка закріплена у ст. 69 Закону України «Про вищу освіту».

Вирізняється новизною пропозиція автора щодо доповнення переліку порушень авторських та суміжних прав власності ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» новим порушенням – приписуванням авторства, яке визначено як обнародування твору під іменем особи, яка не є його автором, без її відома і згоди (с. 7 автореферату; с. 117-118 дисертації).

Заслуговують на увагу пропозиції автора щодо спрощення умов отримання компенсації немайнової шкоди, завданої внаслідок порушення немайнових прав – права авторства та права на ім'я. Враховуючи, що немайна шкода пов'язана з певними емоційними хвилюваннями, які позначаються на стані здоров'я, поведінці особи, її взаємовідносинах у родині, колективі, необхідність їх доведення в судовому порядку може лише їх посилити. У зв'язку з цим слушною є пропозиція дисертанта щодо доповнення частини другої ст. 52 Закону України «Про авторське право і

суміжні права» абзацом 10 у наступній редакції: «Мінімальний розмір немайнової шкоди, який підлягає обов'язковому відшкодуванню творцю у випадку порушення права авторства та права на ім'я, становить одну мінімальну заробітну плату» (с. 29 автореферату; с. 320 дисертації).

Заслуговує на увагу запропонований дисертантом підхід до виділення двох видів цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності – безпосереднього та опосередкованого, що враховує специфіку відносин, які виникають у сфері творчої діяльності у зв'язку з привласненням авторства на чужі об'єкти права інтелектуальної власності (с. 6 автореферату).

Важливе теоретичне та практичне значення має пропозиція автора щодо розподіл способів захисту прав інтелектуальної власності від плагіату на такі, що спрямовані на захист прав правовласників; захист прав інтересів користувачів, а також захист інтересів держави, які не визнаються цивільно-правовими (с.6 автореферату).

Слушними є положення дисертаційної роботи, які дістали подальшого розвитку та передбачають, зокрема визначення напрямів попередження студентського плагіату (с. 6 автореферату; с. 14 дисертації); важливість визначення наслідків виявлення плагіату у роботах студентів на законодавчому рівні, що дозволить уникнути формування різної правозастосовної практики у зазначеній сфері.

Не викликає заперечень висновок дисертанта щодо доцільності застосування поряд з юридичними, морально-етичних засобів впливу на плагіаторів (с. 8 автореферату; 324 дисертації).

В роботі сформульовано та достатньо повно обґрунтовано також інші висновки та пропозиції, які характеризуються науковою новизною, мають важливе практичне значення для удосконалення правового регулювання відносин, що виникають у сфері цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Загальна характеристика роботи. Робота Ульянової Г.О. написана українською мовою, побудована за традиційним для дисертацій принципом, складається зі вступу, п'яти розділів, поділених на 16 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (499 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 428 сторінок, з яких основний зміст – 374 сторінки.

У першому розділі автором приділено увагу визначенню природи плагіату, як соціальної, етичної та юридичної категорії. При цьому автором визначено соціальні чинники, які обумовлюють стрімке поширення плагіату у різних сферах інтелектуальної, творчої діяльності (с. 19-53 дисертації).

Також автор досліджує питання формування правової політики цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. Дисертантом визначено цілі такої політики, а також визначено її приватноправові та публічно-правові аспекти (с. 54-76 дисертації; с. 5 автореферату).

У другому розділі автором досліджено правову природу та ознаки плагіату як порушення прав інтелектуальної власності. Заслуговує на увагу звернення автора до дослідження співвідношення плагіату з такими випадками правомірного використання об'єктів інтелектуальної власності як апропріація, фанфікшин, запозичення (с. 96-102 дисертації).

Належна увага приділена визначенню основних ознак плагіату, серед яких дисертантом виділено: привласнення авторства (с. 111-127 дисертації); оприлюднення (опублікування твору) (с. 127-134 дисертації); неправомірне використання частини твору при плагіаті (с. 134-143 дисертації).

Третій розділ дисертаційної роботи присвячено питанням класифікації плагіату та характеристиці окремих його видів.

На підставі аналізу різних наукових підходів до визначення видів плагіату, автором запропоновано узгоджену класифікацію, яка базується на таких критеріях, як наявність умислу на вчинення плагіату, особа плагіатора,

об'єкту посягання, сфери інтелектуальної власності; комерційної зацікавленості плагіатора (с. 155 дисертації; с. 17 автореферату).

При дослідженні плагіату у сфері авторського права, дисертантом визначено особливості привласнення авторства на складні та складені твори, похідні твори, карикатури та пародії. Достатньо повно розкрито особливості відносин співавторства, що дозволило виділити два види – зовнішні та внутрішні, та визначити особливості привласнення авторства у таких відносинах (с. 156 дисертації; с. 8,18 автореферату).

Заслуговує на увагу звернення автора до дослідження плагіату у сфері промислової власності (с. 179-203); плагіату у засобах масової інформації (с. 238-267).

Слушні пропозиції сформульовано автором у підрозділі 3.4 та 3.5. дисертаційної роботи, в яких досліджено проблеми плагіату у науковій сфері, а також у роботах учнів та студентів (с. 204-237 дисертації).

Важливе практичне значення має дослідження дисертантом проблемних питань цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату в судовому порядку, яке проведено у четвертому розділі (с. 271-222).

Автором наголошено на необхідності розмежування способів захисту, які спрямовані на захист прав інтелектуальної власності творців, правовласників, а також прав та інтересів держави. Крім того визначено коло суб'єктів, уповноважених на здійснення захисту прав інтелектуальної власності від плагіату. Наголошено на наявності таких спеціальних суб'єктів, як спеціалізовані вчені ради (с. 280-281 дисертації).

Враховуючи, що відшкодування майнової шкоди та компенсація немайнової шкоди, є одними із найбільш поширених у практичній сфері, слід позитивно оцінити звернення автора до їх дослідження у підрозділі 4.3. дисертаційної роботи (305-322).

П'ятий розділ дисертаційної роботи присвячено питанням самозахисту прав інтелектуальної власності (с. 325-336), а також альтернативному урегулюванню спорів у сфері інтелектуальної власності (с336-367).

Дослідження проблемних питань запровадження медіації у сфері інтелектуальної власності викликано потребами сьогодення, оскільки дозволяє не лише урегулювати спори, а й уникнути їх подальшого виникнення завдяки збереженню між сторонами доброзичливих стосунків, узгодження інтересів сторін.

У висновках відображено основні результати дисертаційного дослідження, сформульовано пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства у сфері цивільного права та права інтелектуальної власності (с. 368-374 дисертації; с. 24-29 автореферату).

Повнота викладення матеріалів в опублікованих працях. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладено в одній одноособовій монографії «Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії)», трьох колективних монографіях, 28 наукових статтях, з яких 21 стаття опублікована у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, а також у 23 тезах доповідей на наукових конференціях, засіданнях круглих столів.

Автореферат відображає основний зміст, висновки та пропозиції, сформульовані у дисертаційній роботі. Автореферат не містить положень, які не отримали належного висвітлення у дисертаційній роботі. Дисертаційна робота та автореферат оформлені відповідно до вимог МОН України.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Ульянової Г.О., слід зауважити, що окремі положення потребують додаткової аргументації позиції автора та мають дискусійний характер.

1. При дослідженні привласнення авторства, як ключової ознаки плагіату, дисертантом виділено дві форми плагіату залежно від форми його

вчинення - не пов'язаний з примусом автора; плагіат, пов'язаний з примусом автора, який передбачає примус до співавторства та примус до відмови від авторства. При цьому автор наголошує, що серед науковців проблема законодавчого закріплення примусу до співавторства не отримала однозначної оцінки, що обумовлено складністю доведення примусу до співавторства. При цьому автором також не висловлено чіткої власної позиції щодо закріплення примусу до співавторства як самостійного порушення прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим дисертанту під час захисту варто приділити більше уваги проблемі законодавчого закріплення примусу до співавторства та примусу до відмови від авторства як самостійних порушень прав інтелектуальної власності та висловити власну позицію щодо цього питання.

2. У роботі автором обґрунтовано необхідність закріплення у Законі України «Про вищу освіту» санкцій за плагіат, який допускається у роботах здобувачів освіти. Автору слід було б сформулювати конкретні пропозиції щодо редакції статей Закону, в яких визначити відповідальність здобувачів освіти за плагіат. Крім того, варто було б визначити порядок розслідування фактів виявленого плагіату, зокрема щодо порядку формування, складу комісій або призначення відповідальних осіб.

3. Автор цілком слушно наголошує на тому, що судовий захист є найбільш поширеним у національній практиці. З цього приводу слід зазначити, що не один рік поспіль в Україні обговорюється питання створення спеціалізованого патентного суду. Зокрема, на таку необхідність наголошувалось у Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки. У зв'язку з чим хотілось би почути думку автора щодо практичної необхідності створення в Україні спеціалізованих судів у сфері права інтелектуальної власності, а також визначення їх юрисдикції.

4. При визначенні юрисдикції судів у сфері права інтелектуальної власності дисертантом зазначено, що до адміністративних судів оскаржуються

рішення МОН України та Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності України. Крім зазначених державних органів до юрисдикції адміністративних судів віднесено також розгляд справ про оскарження рішень Антимонопольного комітету України, який наділено повноваженнями у сфері захисту прав інтелектуальної власності від недобросовісної конкуренції. При цьому слід зауважити, що у зв'язку з неузгодженістю положень ст. 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до якої рішення АМК України оскаржуються до господарського суду, та ст. 17 КАС України, на практиці такі справи розглядаються різними судами, що не сприяє формуванню єдиної практики та негативно позначається на ефективності захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності. У зв'язку з чим виникає питання, до якого суду (адміністративного чи господарського) на думку дисертанта мають подаватись позови про оскарження рішень АМК України і яким чином це питання слід вирішити на практиці?

5. У дисертаційній роботі автором запропоновано частину другу ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» доповнити абзацом 10 у наступній редакції: «Мінімальний розмір немайнової шкоди, який підлягає обов'язковому відшкодуванню творцю у випадку порушення права авторства та права на ім'я, становить одну мінімальну заробітну плату». (с. 320-321). Підтримуючи таку пропозицію автора, слід зауважити, що у роботі недостатньо повно обґрунтовано запропонований автором розмір компенсації немайнової шкоди. У зв'язку з чим автору варто було б під час захисту уточнити, чим обумовлено саме такий розмір мінімальної компенсації немайнової шкоди? Чи зможе творець відмовитись від отримання компенсації у запропонованому розмірі та обрати одну гривню, як в прикладах, які наведені автором у роботі?

6. Підтримуючи звернення дисертанта до дослідження практики запровадження альтернативного урегулювання спорів у сфері інтелектуальної

власності, слід зауважити, що за умови відсутності спеціального законодавства на практиці виникає чимало питань щодо визначення категорій спорів, які можуть вирішуватись за допомогою медіації в позасудовому порядку. Зокрема, дисертант досліджує практику оскарження рішень МОН України щодо відмови у видачі дипломів кандидата, доктора наук до адміністративного суду (с. 283-285 дисертації). Такі спори за своєю природою є публічно-правовими. У зв'язку з чим, виникає таке питання: чи можуть бути вирішені спори між МОН України та здобувачем шляхом звернення до медіації?

Втім сформульовані зауваження мають уточнюючий характер, потребують конкретизації позиції автора та жодним чином не позначаються на повноті розкриття теми дисертаційної роботи.

Узагальнюючи слід відзначити, що дисертаційна робота Ульянової Г.О. є першим комплексним дослідженням у вітчизняній науці цивільного права плагіату як порушення прав інтелектуальної власності, в якій запропоновано нове вирішення наукової проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату.

Докторська дисертація Г.О. Ульянової на тему «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату» відповідає вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор Ульянова Галина Олексіївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, доцент
голова Київського окружного
адміністративного суду

О.В. Басай